

หน่วยที่ 1 การบริหารการศึกษา

การบริหารคืออะไร

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกัน ดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกัน กำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบและให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

การบริหารการศึกษาคืออะไร

การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกัน ดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่

การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์หมายความว่าอะไร

การบริหารที่เป็นศาสตร์ หมายถึง การบริหารมีกรรมวิธีบางอย่างที่ต้องการ การเรียนรู้มีการฝึกฝนเพื่อใช้กรรมวิธีให้ถูกต้อง ผู้บริหารจึงต้องศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ

การบริหารที่ได้ชื่อว่าเป็นศิลป์ หมายความว่า ผู้บริหารจะต้องใช้ศิลป์ในการควบคุมกรรมวิธีต่าง ๆ ในการบริหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตน ศิลป์ในการบริหารคือ การประยุกต์ใช้ความรู้หลักการทางการบริหารให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตลอดจนความต้องการขององค์กรและบุคคล

ปัจจัยสำคัญของการบริหารประกอบด้วยอะไรบ้าง

ปัจจัยบริหารที่สำคัญมี 4 อย่าง หรือที่เรียกว่า 4 M ประกอบด้วย

1. Man หมายถึง คน
2. Maney หมายถึง งบประมาณหรือเงิน
3. Material หมายถึง วัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ
4. Management หมายถึง การดำเนินการหรือการจัดการบริหาร

กระบวนการบริหารการศึกษาประกอบด้วยอะไรบ้าง

กระบวนการบริหารการศึกษาที่เป็นที่นิยมและมีความเป็นสากล มี 7 ประการ คือ ที่เรียกว่า "POSDCORB" ประกอบด้วย

1. Planning หมายถึง การวางแผน หรือการวางโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่า มีงานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ พร้อมด้วยวางแผนวิธีปฏิบัติระบุวัตถุประสงค์ของการปฏิบัตินั้น ๆ ก่อนลงมือปฏิบัติการ
2. Organizing หมายถึง การจัดรูปโครงสร้าง หรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือของตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อประสานสัมพันธ์กันตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นกันไป
3. Staffing หมายถึง การบริหารงานบุคคลของหน่วยงาน ตั้งแต่การแสวงหา การบรรจุแต่งตั้งขึ้น ลดชั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากตำแหน่งงาน รวมทั้งการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานที่ดีให้มีอยู่ตลอดไป
4. Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ หลังจากได้วิเคราะห์และพิจารณาจนโดยรอบคอบแล้ว รวมทั้งการติดตามและให้มีการปฏิบัติงานตามคำสั่งนั้น ๆ ในฐานะที่ผู้บริหารเป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาของหน่วยงาน

5. Co-ordinating หมายถึง การประสานงาน หรือสื่อสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์การให้เข้ากันได้ เพื่อให้งานเดินและเกิดประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์หลักขององค์การร่วมกัน

6. Reporting หมายถึง การเสนอรายงาน ให้ผู้บริหารที่รับผิดชอบต่าง ๆ ทราบความเคลื่อนไหว ความเป็นไปเป็นระยะ ๆ ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใช้บังคับบัญชาให้ทราบความก้าวหน้าของหน่วยงานของตนอยู่เสมอ

7. Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณการเงิน หรือโครงการใช้จ่ายเงิน การทำบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

หน้าที่หลักของผู้บริหารคืออะไร

หน้าที่หลักของผู้บริหารคือ การประสานงานให้บุคคลต่าง ๆ ปฏิบัติไปด้วยดี และบำรุงรักษาหน่วยงานให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ผู้บริหารควรมีทักษะที่จำเป็นด้านใดบ้าง

ทักษะที่สำคัญของผู้บริหารประกอบด้วย

1. ทักษะในคตินิยม (Conceptual Skill) ผู้บริหารต้องมีทักษะด้านนี้มากที่สุดคือ ความสามารถที่จะเข้าใจหน่วยงานของตนในทุกลักษณะและเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง จะต้องเข้าใจว่า งานแต่ละหน้าที่ในโรงเรียนจะขึ้นอยู่กับซึ่งกันและกัน และหากมีการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่หรือหน่วยงานย่อยต่าง ๆ ส่วนใดส่วนหนึ่งของโรงเรียนก็จะกระทบกระเทือนถึงส่วนอื่น ๆ ผู้บริหาร

การศึกษาจะต้องมีความรู้กว้างขวางในด้านวิชาสังคมศาสตร์ คือ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ การเมือง มนุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม ดังนั้น ผู้บริหารจะได้ทักษะเหล่านี้มา จะต้องศึกษาวิชาสามัญ **General Education** มากขึ้นเพื่อจะได้ทำงานให้มีประสิทธิภาพ

2. **ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์** (Human Skill) ในการบริหารงานโรงเรียน ผู้บริหารจำเป็นจะต้องทำงานสัมพันธ์กับบุคคลหลายประเภท ซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์เป็นอย่างดี ทักษะนี้ผู้บริหารจะศึกษาได้จากประสบการณ์ในการทำงานและจากวิชาทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับจิตวิทยากระบวนการกลุ่มและสังคมวิทยา

3. **ทักษะทางเทคนิค** (Technical Skill) ทักษะนี้ หมายถึงผู้บริหารสามารถทำงานด้านที่เกี่ยวกับกิจกรรมเฉพาะอย่างซึ่งเกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการและเทคนิคต่าง ๆ ทักษะนี้เรียนรู้ได้ด้วยการศึกษาและฝึกฝนเตรียมตัวเป็นผู้บริหาร

ภาระกิจของผู้บริหารการศึกษาคืออะไร

ผู้บริหารการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาที่เรียกว่า ครูใหญ่ หรือ ผู้อำนวยการ มีภาระกิจดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ
2. การบริหารงานบุคคล
3. การบริหารกิจการนักเรียน
4. การบริหารงานธุรการ การเงิน และการให้บริการ
5. การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม
6. การบริหารเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้บริหารหรือผู้นำ

ผู้บริหารหรือนักบริหารกับผู้นำมีความแตกต่างกัน

ผู้บริหาร จะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งเป็นทางการและดำเนินการตามกฎระเบียบ ข้อบังคับหลักเกณฑ์ต่าง ๆ

ผู้นำ อาจเป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งบริหารหรือไม่มีตำแหน่งก็ได้ แต่เป็นผู้ที่สามารถจูงใจให้คนร่วมมือปฏิบัติงาน คนมีศรัทธาและเชื่อถือในความสามารถ

ผู้บริหารโรงเรียนที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำอยู่ด้วยเสมอ

ลักษณะประจำตัวของผู้นำมีอะไรบ้าง

1. ผู้นำจะต้องมีความสามารถ
2. ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความสำเร็จ
3. ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบ
4. ผู้นำจะต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. ผู้นำจะต้องมีความสม่ำเสมอ อดทน
6. ผู้นำจะต้องกล้าพูด กล้าทำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง
7. ผู้นำจะต้องเป็นผู้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
8. ผู้นำต้องเป็นผู้มีฐานะทางสังคม
9. ผู้นำจะต้องรู้สภาพการณ์ต่าง ๆ รู้สภาวะทางจิตใจของคน

หน้าที่ของผู้นำมีอะไรบ้าง

1. ผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกัน
2. ผู้ปฏิบัติการกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์
3. ผู้อำนวยให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม

บทบาทของผู้นำมีอะไรบ้าง

1. ผู้นำในฐานะผู้บริหาร
2. ผู้นำในฐานะผู้วางแผน
3. ผู้นำในฐานะผู้กำหนดนโยบาย
4. ผู้นำในฐานะผู้ชำนาญการ
5. ผู้นำในฐานะตัวแทนของกลุ่ม เพื่อติดต่อกับภายนอก
6. ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในองค์การ
7. ผู้นำในฐานะผู้ให้คำปรึกษา
8. ผู้นำในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย
9. ผู้นำในฐานะที่เป็นบุคคลตัวอย่าง
10. ผู้นำในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม
11. ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ
12. ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ
13. ผู้นำในฐานะบิดาผู้กรุณา
14. ผู้นำในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบ

หน้าที่ของผู้บริหารหรือผู้นำมีอะไรบ้าง

1. เป็นนักบริหารที่ดี
2. เป็นผู้วางนโยบาย
3. เป็นผู้วางแผน
4. เป็นผู้เชี่ยวชาญ
5. เป็นผู้แทนของกลุ่มในการติดต่อภายนอก
6. เป็นผู้รักษาสัมพันธภาพระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชา
7. เป็นผู้ให้คำแนะนำให้โทษ
8. เป็นผู้ตัดสินใจ
9. เป็นสัญลักษณ์ของสมาชิก
10. เป็นแบบอย่างที่ดี
11. เป็นนักอุดมคติ
12. เป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานขององค์การ

ผู้นำมีประเภท อะไรบ้าง

1. ถ้าพิจารณาจากแหล่งที่มาของอำนาจของผู้แบ่งได้เป็น 3 ประเภท
  - 1.1 ผู้นำตามกฎหมาย เป็นผู้นำที่มีอำนาจตามกฎหมาย
  - 1.2 ผู้นำตามบุคลิกภาพส่วนตัว เป็นผู้นำที่มีอำนาจติดตัวมาเพราะบุคลิกดี การศึกษาสูง ฐานะตระกูลดี
  - 1.3 ผู้นำที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม ผู้นำประเภทนี้เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มที่ทุกคนยอมรับและยกย่อง

2. ถ้าพิจารณาจาก การใช้อำนาจของผู้นำ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท

2.1 ผู้นำแบบเผด็จการ (Autocratic) ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้สั่งงาน เจ็บขาด ไม่คำนึงถึงคนอื่น ไม่มีการแบ่งงาน รวมอำนาจแบบเผด็จการ จะตัดสินใจด้วยตนเอง ยึดมั่นในความคิดของตนเองเป็นใหญ่ สร้างบรรยากาศแห่งความกลัวให้เกิดขึ้นในหน่วยงาน

2.2 ผู้นำแบบตามสบาย (Laissez-faire) ผู้นำประเภทนี้มักปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานกันไปตามใจชอบ ไม่มีการนิเทศตรวจติดตามผลงาน การตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้ใต้บังคับบัญชาที่จะเห็นดีเห็นชอบกันไป

2.3 ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic) ผู้นำประเภทนี้จะใช้อำนาจตามวิถีทางประชาธิปไตย การตัดสินใจจะถือความเห็นส่วนใหญ่ มีการประชุมปรึกษาหารือก่อนตัดสินใจ มีการกระจายอำนาจ รับฟังความคิดเห็น ไม่ใช้อำนาจกดขี่ การแก้ปัญหาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมกันพิจารณา เคารพในสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ผู้นำทั้งสามแบบนี้ ผู้นำแบบประชาธิปไตยช่วยให้ผู้ร่วมงานมีขวัญกำลังใจและความสบายใจสูงกว่าแบบอื่น ๆ เพราะทุกคนมีความพึงพอใจในความสำเร็จของหน่วยงาน

3. พิจารณาตามแนวทางพฤติกรรมที่ปรากฏจะมีผู้นำ 2 ลักษณะ คือ

3.1 ผู้นำประเภทกิจสัมพันธ์ เน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้นำกับสมาชิกในหน่วยงานมุ่งที่งานเป็นหลัก

3.2 ผู้นำประเภทมิตรสัมพันธ์ พฤติกรรมของสภาวะผู้นำ มุ่งที่คนเป็นหลัก เห็นได้จากการแสดงออกซึ่งความเป็นมิตร ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การยอมรับนับถือ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงาน

พฤติกรรมของผู้นำในการบริหารโรงเรียนมีอะไรบ้าง

1. นักบริหารการศึกษาในฐานะผู้มีความคิดริเริ่มงานใหม่

ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีการริเริ่มงานใหม่ ๆ และมักจะมีแผนงานที่จัดระเบียบขั้นตอนไว้เป็นอย่างดี

2. นักบริหารการศึกษาในฐานะที่เป็นนักปรับปรุง

การเปิดและแสวงหาโอกาสให้ครูได้ปรับปรุงตนเองในอาชีพการสอน กระตุ้นให้กำลังใจ สนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชา แสวงหาและปรับปรุงวิธีทำงานที่ดีกว่าวิธี เดิมอยู่เสมอ เสนอแนวทางวิธีการทำงานแบบใหม่ ๆ ให้กับเพื่อนร่วมงาน

3. นักบริหารการศึกษาในฐานะผู้ให้การยอมรับ

ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้ให้กำลังใจและให้คำชมเชยยอมรับในผลสำเร็จ ของเพื่อนร่วมงาน

4. นักบริหารการศึกษาจะต้องเป็นผู้ให้การช่วยเหลือที่ดี

นักบริหารการศึกษาที่ดีจะต้องพร้อมเสมอที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้ใต้บังคับ- บัญชาและต้องมีความห่วงใยและกระตือรือร้นที่จะให้ความช่วยเหลือครูใหม่ ๆ ให้ครูเก่าที่มี ปัญหา

5. นักบริหารการศึกษาในฐานะเป็นนักพูดที่มีประสิทธิภาพ

สามารถพูดชักจูงให้หมู่คณะปฏิบัติงานด้วยความร่วมมือประสานสัมพันธ์กัน มีความสามารถในเชิงการใช้ภาษา

6. นักบริหารการศึกษาในฐานะผู้ประสานงานที่ดี

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่สามารถประสานให้คนทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจ มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการกระตุ้นให้ ผู้ร่วมงานอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือในการ ปฏิบัติงานตามแผนของทุก ๆ ฝ่าย

7. นักบริหารการศึกษาในฐานะผู้เข้ากับสังคมได้เป็นอย่างดี ภารกิจอันหนึ่ง ของผู้บริหารคือ การเข้าสังคม นักบริหารที่ดีจะต้องเรียนรู้และปรับปรุงตนเองให้เหมาะสม กับสภาพการณ์ต่าง ๆ นักบริหารที่ดีจำเป็นจะต้องเลือกและใช้เวลากับสังคมให้ได้ อย่าง เหมาะสมและถูกต้อง

8. นักบริหารการศึกษาในฐานะนักเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของความก้าวหน้าและความแปลกต
นักบริหารควรรู้ถึงวิธีการเปลี่ยนแปลง มีแนวคิด เหตุผล ของการเปลี่ยนแปลง และ
คำนึงถึงความประหยัดและถูกต้องเหมาะสมด้วย

9. นักบริหารในฐานะผู้วางพื้นฐานหรือควบคุมมาตรฐานทางพฤติกรรม
ให้กับผู้อื่น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างต่อคนอื่น ๆ
ในหน่วยงาน.